

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

રવિન્દર કુમાર અને અન્ય

વિરુદ્ધ

સ્ટેટ ઓફ પંજાબ

ઓગસ્ટ ૩૧, ૨૦૦૧

[કે.ટી. થોમસ અને એસ.એન. પરીઆવા, ન્યાયમૂર્તિઓ]

કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ : કલમ ૧૫૪.

એફઆઈઆર-નોંધાવવામાં વિલંબ-અસર-કોર્ટે ઠેરવેલ કે :
એફઆઈઆર નોંધાવવા માટે કોઈ સમય મર્યાદા નથી-તેથી, વિલંબિત
એફઆઈઆર ગેરકાયદેસર નથી અને ફરિયાદપક્ષના કેસ માટે ઘાતક નથી.

એફઆઈઆર-ત્વરિત અને તાત્કાલિક નોંધાવવી-ફાયદા-કોર્ટે ઠેરવેલ કે
: તપાસની તાત્કાલિક શરૂઆતની મંજૂરી આપે છે-ખોટી રજૂઆત ઊભી કરવાની
શક્યતા દૂર થાય છે.

એફઆઈઆર-નોંધાવવામાં વિલંબ-કારણો-ખરાઈ-સમજાવેલ અને પુનરાવર્તિત.

ક્રિમિનલ ટ્રાયલ :

સાક્ષી-ની જુબાની-યાદશક્તિ પર આધારિત-સાબિતી મૂલ્ય-કોર્ટે ઠેરવેલ કે: કોઈ ખાસ ઘટના માનવ મન પર લાંબા સમય સુધી અસર કરે છે-જોકે નિયમિત ઘટનાઓ યાદ ન પણ રહે પરંતુ વિચિત્ર અથવા અસામાન્ય ઘટનાઓ મનમાં અવિભાજ્યપણે રહે છે-આવી ઘટનાઓ ત્યારબાદ સરળતાથી તાજી થાય છે.

ક્રિમિનલ લો :

હેતુ-સ્થાપિત કરવો-કોર્ટે ઠેરવેલ કે : ફરિયાદપક્ષ માટે ગુનાનું ચોક્કસ કારણ સ્થાપિત કરવું સામાન્ય રીતે અશક્ય છે-માત્ર સંભવિત માનસિક તત્વ, જે ગુનાનું કારણ છે, તે સ્થાપિત કરી શકાય છે.

અપીલકર્તાઓ-આરોપીઓને પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૩૦૨ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા અને આજીવન કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી. હાઈકોર્ટે દોષસિદ્ધિ અને સજાની પુષ્ટિ કરી હતી. તેથી આ અપીલ.

ફરિયાદપક્ષ મુજબ, અપીલકર્તાઓએ મૃતકની હત્યા કરી, શબને લાકડાના કન્ટેનરમાં પેક કર્યું અને રેલવે સ્ટેશનની બાજુમાં આવેલા પાર્સલ

સર્વિસ સેન્ટરમાં કન્ટેનર લઈ જવા માટે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૫ (રિક્ષાચાલક) ને કામે લગાડ્યો. વજન કંઈક શંકાસ્પદ હોવાથી કન્ટેનર ખોલવામાં આવ્યું હતું અને મૃતકનું શબ કોથળામાં લપેટેલું મળી આવ્યું હતું.

આરોપી વતી, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે એફઆઈઆર નોંધાવવામાં અતિશય વિલંબ થયો હતો અને તે જ એક દૂષિત કરનાર પરિબળ હતું; કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૫, એક રિક્ષાચાલક, ઘણા દિવસો પછી એ ચાદ રાખી શક્યો ન હોત કે આરોપીના કહેવાથી ચોક્કસ વજન લઈ જવામાં આવ્યું હતું; અને ફરિયાદપક્ષ દ્વારા આક્ષેપિત હેતુ સ્થાપિત થયો ન હતો.

અપીલ કાઢી નાખતાં, કોર્ટે

ઠેરવેલ કે : ૧.૧. એફઆઈઆર નોંધાવવામાં વિલંબના કારણોસર ફરિયાદપક્ષના કેસો પરનો હુમલો ફોજદારી કેસોમાં લગભગ રૂઢિગત અનાવશ્યકતા તરીકે અટવાઈ ગયો છે. મોટાભાગના ફોજદારી કેસોમાં એ વારંવાર જોવા મળતી બાબત છે કે પોલીસને પ્રથમ માહિતી પૂરી પાડવામાં થોડો વિલંબ થશે. કાયદાએ એફઆઈઆર નોંધાવવા માટે કોઈ સમય મર્યાદા નક્કી કરી નથી. તેથી વિલંબિત એફઆઈઆર ગેરકાયદેસર નથી. એફઆઈઆર ત્વરિત અને તાત્કાલિક નોંધાવવી એ આદર્શ છે કારણ કે તેનાથી ફરિયાદપક્ષને બેવડો ફાયદો થશે. પ્રથમ એ છે કે તે કોઈપણ સમય વ્યતીત કર્યા વિના તપાસની શરૂઆત કરવાની તક પૂરી પાડે છે. બીજું એ છે કે તે ખોટી રજૂઆત ઊભી કરવાની કોઈપણ શક્યતાની તકને દૂર કરે છે. ત્વરિત નોંધાયેલી એફઆઈઆર માટેના આ

ને પ્લસ પોઈન્ટ્સ સિવાય વિલંબિત એફઆઈઆરના ગેરફાયદા કોઈપણ ફરિયાદપક્ષના કેસ માટે ઘાતક તરીકે કામ કરી શકે નહીં. એ વાતને નજરઅંદાજ કરી શકાય નહીં કે ત્વરિત નોંધાયેલ એફઆઈઆર પણ તેમાં સમાવિષ્ટ રજૂઆતની ખરાઈ માટે અનામત ગેરંટી નથી. [૪૬૯-ઈ-જી]

૧.૨. એફઆઈઆર નોંધાવવામાં વિલંબ થવાના વિવિધ સાચા કારણો હોઈ શકે છે. ગ્રામીણ લોકોને કોઈપણ સમય ગુમાવ્યા વિના ગુનાની જાણ પોલીસને કરવાની જરૂરિયાત અંગે અજ્ઞાનતા હોઈ શકે છે. આ પ્રકારની અજાણતા શહેરી લોકોમાં પણ અસામાન્ય નથી. તેઓ તાત્કાલિક પોલીસ સ્ટેશન જવાનું વિચારી શકતા નથી. બીજી શક્યતા માહિતી આપનારાઓ માટે પોલીસ સ્ટેશન પહોંચવા માટે પર્યાપ્ત વાહનવ્યવહાર સુવિધાઓના અભાવને કારણે છે. ત્રીજું, જે એકદમ સામાન્ય બાબત છે, તે એ છે કે મૃતકના સગા-સંબંધીઓને જરૂરી માહિતી આપવાના હેતુસર પોલીસ સ્ટેશન જવા માટે મનની શાંતિ અથવા મિજાજની સ્થિરતાનું ચોક્કસ સ્તર પાછું મેળવવામાં નોંધપાત્ર સમય લાગી શકે છે. અન્ય એક કારણ એ છે કે, જે વ્યક્તિઓએ આવી માહિતી આપવાની હોય છે તેઓ શારીરિક રીતે એટલા અશક્ત હોઈ શકે છે કે ઘટના વિશે કેટલીક અસ્પષ્ટ માહિતી મળ્યા પછી પોલીસે તેમના સુધી પહોંચવું પડ્યું હોય. [૪૬૯-એચ; ૪૭૦-એ-બી]

૧.૩. માત્ર તેને નોંધાવવામાં વિલંબના કારણોસર એફઆઈઆરને દૂષિત માનવા માટે ફોજદારી અદાલતોમાં કરવામાં આવેલી વાસી માંગને કાનૂની

પરિણામ તરીકે મંજૂર કરી શકાય નહીં. કોઈપણ કેસમાં, જ્યાં એફઆઈઆર નોંધાવવામાં વિલંબ થાય છે ત્યાં કોર્ટે તેના કારણો જોવાના હોય છે અને જો આવા કારણો કોઈ રજૂઆત ઊભી કરવાના પ્રયાસને આભારી ન હોય તો એફઆઈઆર નોંધાવવામાં માત્ર વિલંબને કારણે કોઈ પરિણામ જોડી શકાય નહીં. [૪૭૦-સી, ડી]

ઝહૂર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી., [૧૯૮૧] સપિલ. ૧ એસ.સી.સી. ૩૭૨; તારા સિંઘ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, [૧૯૮૧] સપિલ. ૧ એસ.સી.સી. ૫૩૬ અને જમના વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી., [૧૯૮૪] ૧ એસ.સી.સી. ૧૮૫, પર આધાર રાખ્યો.

૨.૧. માનવ યાદશક્તિ ઘણીવાર શરતી લાક્ષણિકતા હોય છે. કોઈપણ વસ્તુ, જેમાં કોઈ ખાસ અથવા વિશિષ્ટ લક્ષણ હોય છે, તે માનવ મન પર લાંબા સમય સુધી અસર કરી શકે છે. એ સાચું છે કે માણસના રોજબરોજના જીવનની નિયમિત ઘટનાઓ તેના મનમાં પાછળથી યાદ રાખવા માટે ન રહે, પરંતુ તેની સાથે અથવા તેની સામે બનતી કોઈપણ અસામાન્ય અથવા વિચિત્ર ઘટના તેના મનમાં અવિભાજ્યપણે રહેવાની વૃત્તિ ધરાવે છે. જો તેને આવી ઘટનાઓ ફરીથી યાદ કરવા માટે કોઈ કારણ મળે તો તે ફરીથી તાજી થાય છે. આથી જ જ્યારે તેને પૂછવામાં આવે ત્યારે તે આવી ઘટનાઓ તમામ વિગતો સાથે વર્ણવી શકે છે. આ ગંભીર ગુનાઓ સાથે સંકળાયેલા ફોજદારી કેસોના તમામ સાક્ષીઓને લાગુ પડે છે. [૪૭૧-સી-ડી]

૨.૨. સામાન્ય રીતે કોઈ હમાલ અથવા રિક્ષાચાલક યાદશક્તિમાંથી એ ન કહી શકે કે તેણે કેટલાય દિવસો પહેલા કોનો અથવા કોનો સામાન લઈ ગયો હતો. પરંતુ જો કોઈ ચોક્કસ દિવસે વજન લઈ ગયા પછી તરત જ વિસ્તારમાં સનસનાટીભર્યા સમાચાર ફેલાઈ જાય – કે વજનમાં કોઈ વ્યક્તિની હત્યા કરાયેલ લાશ હતી, તો વહન કરનારની સ્વાભાવિક પ્રતિક્રિયા એ જાણવાની જિજ્ઞાસા જાગવાની હોય છે કે શું તે એ જ વજન અંગે હતું જે તેણે પોતે લીધું હતું. જો તે જિજ્ઞાસા હકારાત્મક થઈ હોય તો તે ઘટના સંબંધિત તમામ સ્પષ્ટ વિગતો તેની યાદશક્તિમાં રહેવાની પ્રબળ સંભાવના છે. તેના માટે આવી ઘટના કોઈ સામાન્ય ઘટના નહોતી પરંતુ અસાધારણ રીતે વિચિત્ર અને અસામાન્ય હતી. તેથી તે તેના મનના પટલ પરથી ભૂંસાઈ જવાની શક્યતા નથી. લાંબા સમયના અંતરાલ પછી તેણે તેને કામે લગાડનાર વ્યક્તિઓની ઓળખ અને તેણે લઈ ગયેલા વજનની ઓળખ યાદ ન રાખી શકવાની માત્ર આધાર પર આવા સાક્ષીની જુબાનીને કાઢી નાખવી અવાસ્તવિક ગણાશે. [૪૭૧-ઈ-એફ]

૩. ફરિયાદપક્ષ માટે સામાન્ય રીતે એ સાબિત કરવું અશક્ય કાર્ય છે કે હત્યારાઓને ચોક્કસ વ્યક્તિની હત્યા કરવા માટે કઈ બાબતે પ્રેરિત કર્યા હશે. ઘણા કેસોમાં ફરિયાદપક્ષ માત્ર સંભવિત માનસિક તત્વ તરફ ઈશારો કરી શકે છે, જે હત્યાનું કારણ હોઈ શકે છે. [૪૭૨-એ, બી]

સ્ટેટ ઓફ એચ.પી. વિરુદ્ધ જીત સિંઘ, [૧૯૯૯] ૪ એસ.સી.સી. ૩૭૦
અને નથુની યાદવ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર, [૧૯૯૮] ૯ એસ.સી.સી. ૨૩૮,
નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

ક્રિમિનલ એપેલેટ જ્યુરિસડિક્શન : ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૮૮૧/૨૦૦૧

ક્રિ.અ.નં. ૩૩૯/૧૯૯૬ માં પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટના તારીખ
૨૫.૯.૨૦૦૦ ના ચુકાદા અને હુકમ પરથી.

આર.કે. કપૂર, પી. વર્મા અને શૈલેન્દ્ર ભારદ્વાજ અપીલકર્તાઓ તરફથી.

એમ.કે. ગર્ગ અને રાજીવ શર્મા પ્રતિવાદી તરફથી.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ થોમસ દ્વારા આપવામાં આવેલ.

થોમસ, ન્યાયમૂર્તિ : લીવ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

લુધિયાણાના એક બિઝનેસ વ્રોકરના શબ્દો નિકાલ કરવા માટે રેલવે
દફતરની ચુકિત રચવામાં આવી હતી. તે હેતુ માટે બનાવવામાં આવેલ કોફિનને
દૂરના સ્થળે મોકલવાના પાર્સલ કન્ટેનર તરીકે છદ્મવેષ આપવામાં આવ્યો હતો.
પરંતુ પાર્સલને રેલવે બોગીમાં મોકલવામાંથી થોડા માટે બચી ગયું કારણ કે
પાર્સલ સર્વિસ સેન્ટરના કેટલાક કર્મચારીઓને શંકા ગઈ. શંકાના આધારે
ગળેટૂંપો અપાયેલ શબ્દો બહાર કાઢવામાં આવ્યું જેને પછીથી ઉપરોક્ત બિઝનેસ
વ્રોકરના શબ્દો તરીકે ઓળખવામાં આવ્યું. અંતે તેનાથી અપીલકર્તાઓ દ્વારા

કરવામાં આવેલી સુયોજિત હત્યાની જાણ થઈ. ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલકર્તાઓને બિઝનેસ બ્રોકરની હત્યા કરવા ઉપરાંત તેનું અપહરણ કરવા અને પુરાવાનો નાશ કરવાના ગુના માટે દોષિત ઠેરવ્યા. તેમને મુખ્ય આરોપમાં આજીવન કેદની સજા ફટકારવામાં આવી અને અન્ય બે આરોપોમાં ઓછી મુદતની કેદની સજા ફટકારવામાં આવી. પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે ચુકાદા મુજબ દોષસિદ્ધિ અને સજાને બહાલી આપી જેને હવે પડકારવામાં આવી રહી છે.

અમર કુમાર ગુપ્તા (મૃતક) અને તેમની પત્ની વીણા તેમની બે નાની દીકરીઓ (સોનિયા અને ડિમ્પલ) સાથે લુધિયાણામાં તેમના ઘરે રહેતા હતા. તેઓ હોઝિયરી સામાનના ઉત્પાદકો સાથેના બિઝનેસ વ્યવહારોમાં મળતી દલાલી દ્વારા પોતાની આજીવિકા કમાઈ રહ્યા હતા. એવું જણાય છે કે બે અપીલકર્તાઓ લુધિયાણામાં હોઝિયરી વસ્તુઓના ઉત્પાદકો હતા અને ઉત્પાદન સંસ્થાને "મેસર્સ કપૂર નીટિંગ, હરબંસ પુરા" કહેવામાં આવતી હતી, અને તેઓએ તેમની સંસ્થામાં ઉત્પાદિત સામાનના વેચાણ માટે મૃતકને દલાલ તરીકે રોક્યા હતા. અપીલકર્તાએ મૃતકને જે રકમ ચૂકવવાની હતી તે દલાલી પેટે આશરે એક લાખ રૂપિયા જેટલી હતી.

હવે ફરિયાદપક્ષની કથા સંક્ષિપ્તમાં વર્ણવી શકાય છે. તારીખ ૨.૨.૧૯૯૪ ના રોજ અપીલકર્તા સવારે ૧૧ વાગ્યાની આસપાસ મૃતકના ઘરે ગયા અને તેઓએ વાતચીત કરી, સંભવતઃ મૃતક દ્વારા દાવો કરાયેલ અથવા તેમને ચૂકવવાપાત્ર દલાલી વિશે. અપીલકર્તાઓએ મૃતકને તેમની સાથે આવવાનું કહ્યું

જેથી હિસાબો અનુકૂળ રીતે પતાવી શકાય. પ્રસ્તાવને સ્વીકારીને મૃતક તેમની સાથે ગયા. તે મોહન લાલ જૈન (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮), જે એક નજીકના સંબંધી હતા, તેમની સાથે સ્કૂટર પર સવાર થઈને ગયા. તેઓ અપીલકર્તાઓના સ્થળે પહોંચતા જ મૃતકે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૮ ને જવા દીધા કારણ કે તેઓ તેમના પોતાના કામ માટે જવાની ઉતાવળમાં હતા.

ત્યારબાદ જે કંઈ પણ બન્યું તેની સ્પષ્ટ વિગતો જાણીતી નથી સિવાય કે દિવસ દરમિયાન કોઈ સમયે બે અપીલકર્તાઓએ મૃતકને દોરડાથી ગળેટૂંપો આપીને તેની હત્યા કરી નાખી. તેઓએ લાકડાના કન્ટેનરમાં શબને પેક કર્યું. તેને કોથળામાં લપેટવામાં આવ્યું હતું, જેની ઉપર તેઓએ શબ્દો લખ્યા હતા "ટુ સેલ્ફ-અરુણ ગોયલ; જી-૧ નવી દિલ્હી". તેઓએ હરબંસ પુરા ખાતે અપીલકર્તાઓની ફેક્ટરીમાંથી લુધિયાણા રેલવે સ્ટેશનને અડીને આવેલા પાર્સલ સર્વિસ સેન્ટર સુધી કન્ટેનરને લઈ જવા માટે એક રિક્ષાચાલકને કામે લગાડ્યો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૫ દયા રામ (રિક્ષાચાલક) એ મેસર્સ કપૂર નીટિંગના પરિસરમાંથી વજન એકત્રિત કર્યું અને તેને તેની રિક્ષામાં ઉપરોક્ત પાર્સલ સર્વિસ સેન્ટર સુધી પહોંચાડ્યું. રિક્ષાચાલકે બે અપીલકર્તાઓ અને અન્ય એક વ્યક્તિની મદદથી પાર્સલ બિલ્ડિંગમાં વાહનમાંથી બોક્સ ઉતાર્યું.

પછી બે અપીલકર્તાઓએ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૧ નો સંપર્ક કર્યો જેઓ પાર્સલ સર્વિસ ફર્મના ભાગીદારોમાંથી એક હતા અને નવી દિલ્હી મોકલવા માટે માલ બુક કરવા માટે જરૂરી કાર્યવાહી કરવા માંગતા હતા. સાંજના ૪.૩૦ વાગ્યા

હતા પરંતુ તેમને જાણવા મળ્યું કે તે સ્ટેશન પરથી ઉપલબ્ધ આગામી ગુફ્ઝ ટ્રેન બીજા દિવસે જ હશે. તેમ છતાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૧ સંમત થયા કે માલ બીજા દિવસે જ મોકલવામાં આવશે. પરંતુ જ્યારે પાર્સલ સુપરવાઈઝરે વજન કર્યું અને જાણવા મળ્યું કે તે ૧૫૨ કિલોગ્રામ હતું ત્યારે તેમને કંઈક શંકા ગઈ. પરંતુ ત્યાં સુધીમાં બંને અપીલકર્તાઓ ઘટનાસ્થળેથી ચાલ્યા ગયા હતા. તેથી કન્ટેનર પાર્સલ ઓફિસની બહાર રાખવામાં આવ્યું હતું. કદાચ પાર્સલ વિભાગના સ્ટાફને લાગ્યું કે વજન કંઈક શંકાસ્પદ છે અને તેથી તેઓ જોવા માંગતા હતા કે કન્ટેનરની અંદર શું છે.

તારીખ ૪.૨.૧૯૯૪ ના રોજ ચીફ પાર્સલ સુપરવાઈઝરે પોલીસને તેમની ઓફિસમાં પડેલા શંકાસ્પદ કન્ટેનર અંગે જાણ કરી. પોલીસ પહોંચ્યા પછી, કન્ટેનર ખોલવામાં આવ્યું અને ગળામાં દોરડું બાંધેલું અને પગ દોરીથી બાંધેલું શબ બોક્સની અંદર ભરેલું જોઈને બધા આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. શબ કાળા ચળકતા કાગળમાં લપેટેલું મળી આવ્યું હતું અને બોક્સ એક કોથળામાં લપેટેલું હતું જેની પર ઉપર જણાવ્યા મુજબ પાર્સલનું ગંતવ્ય સ્થાન લખેલું હતું. પંચનામું કરવામાં આવેલ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૭ બૂટા રામ દ્વારા જે જનરલ રેલવે પોલીસ સ્ટેશન (જીઆરપીએસ), લુધિયાણાના સ્ટેશન હાઉસ ઓફિસર હતા.

પોલીસે અપીલકર્તાઓ પર શંકા રાખીને આરોપીના ઘરે એક ગાર્ડ તૈનાત કર્યો કારણ કે બંને ઘટનાસ્થળેથી ગેરહાજર હતા. તારીખ ૧૧.૨.૧૯૯૪ ના રોજ, પ્રથમ અપીલકર્તા રવિન્દર કુમાર ઘરે પાછા ફર્યા પરંતુ જ્યારે તેણે તેના ઘરની

આસપાસ પોલીસની હાજરી જોઈ ત્યારે તેને સમજાયું કે તે પોલીસની શંકાના ઘેરામાં છે. પછી તે ત્યાંથી ભાગી ગયો. રસ્તામાં તેણે થોડું ઝેર ગળી લીધું પરંતુ તે મૃત્યુ પામે તે પહેલા તેને સીએમસી હોસ્પિટલ, લુધિયાણામાં દાખલ કરવામાં આવ્યો. તારીખ ૨૫.૨.૧૯૯૪ ના રોજ જ્યારે તેને હોસ્પિટલ સત્તાવાળાઓ દ્વારા રજા આપવામાં આવી ત્યારે પોલીસ દ્વારા તેની ધરપકડ કરવામાં આવી.

અપીલકર્તા સુરિન્દર કુમારની જિંદ પોલીસ દ્વારા તારીખ ૨.૫.૧૯૯૪ ના રોજ કોઈ અન્ય કેસના સંબંધમાં ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. જ્યારે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૭ બૂટા રામને તેની ધરપકડની જાણ થઈ ત્યારે તેઓ તે સ્ટેશન પર ગયા અને આ કેસના સંબંધમાં ઔપચારિક રીતે ધરપકડ કર્યા પછી અપીલકર્તા સુરિન્દર કુમારનો કબજો લીધો.

કેસ સંપૂર્ણપણે સંજોગજન્ય પુરાવા પર આધારિત હતો. ટ્રાયલ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટે એકસાથે તારણ કાઢ્યું કે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા સાબિત કરાયેલા સંજોગો એ સ્થાપિત કરવા માટે પૂરતા હતા કે મૃતકની હત્યા બે અપીલકર્તાઓ દ્વારા કરવામાં આવી હતી અને તેઓએ શબનો નિકાલ એવી રીતે કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો કે જેથી કોઈની પણ શંકામાંથી બચી શકાય.

અમને કોઈ શંકા નથી કે મૃતક અમર કુમાર ગુપ્તાની તારીખ ૨.૨.૧૯૯૪ ના રોજ ગળેટૂંપો આપીને હત્યા કરવામાં આવી હતી અને તેમના શબને લાકડાના કન્ટેનરમાં પેક કરવામાં આવ્યું હતું જેને પાર્સલ કન્સાઈનમેન્ટ તરીકે છદ્મવેષ આપવામાં આવ્યો હતો. અપીલકર્તાઓ દ્વારા આ બાબતે કોઈ વિવાદ પણ

કરવામાં આવ્યો નથી. અપીલકર્તાઓએ ગંભીરતાથી જે એકમાત્ર પ્રશ્નનો વિવાદ કર્યો હતો તે એ હતો કે તેઓ મૃતકના હત્યારા હતા. આ કેસમાં અપીલકર્તાઓ જ ખરા હત્યારા હતા તે સાબિત કરવા માટે ફરિયાદપક્ષે નીચેના સંજોગો રજૂ કર્યા છે:

(૧) અપીલકર્તાઓનો મૃતક સાથે વ્યવહાર હતો અને મૃતકને દલાલી તરીકે સારી એવી રકમ ચૂકવવાની હતી.

(૨) તારીખ ૨.૨.૧૯૯૪ ના રોજ અપીલકર્તાઓ મૃતકના ઘરે ગયા અને તેને હરબંસ પુરા ખાતે આવેલા મોહલા તાજ ગંજમાં તેમના ઘર સુધી તેમની સાથે જવા માટે સમજાવ્યો.

(૩) તે જ સાંજે અપીલકર્તાઓએ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૫ દયા રામ (રિક્ષાચાલક) ને હરબંસ પુરા ખાતે અપીલકર્તાઓની ફેક્ટરીમાંથી લુધિયાણા રેલવે સ્ટેશનની પાર્સલ ઓફિસ સુધી કોથળામાં લપેટેલું વજન લઈ જવા માટે કામે લગાડ્યો.

(૪) અપીલકર્તાઓએ તે જ સાંજે નવી દિલ્હી મોકલવા માટે પાર્સલ બુક કરાવ્યું. જ્યારે પાર્સલ કર્મચારીઓએ વજનના ભારે વજન અંગે કેટલીક પૂછપરછ કરી ત્યારે અપીલકર્તાઓએ ખોટા બહાના આગળ ધર્યા.

(૫) કન્ટેનર ખોલવામાં આવ્યું અને શબ બહાર કાઢવામાં આવ્યું. ત્યારથી અપીલકર્તાઓ ૧૪ દિવસ સુધી વિસ્તારમાંથી ગેરહાજર રહ્યા.

(ક) અપીલકર્તા રવિન્દર કુમારને પોલીસ તેના પર શંકા કરે છે તેવી ગંધ આવતા જ તરત જ આત્મહત્યા કરવાનો પ્રયાસ કર્યો.

(ગ) સદર અપીલકર્તા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી માહિતી પરથી મૃતકનું સ્કૂટર લુધિયાણા રેલવે સ્ટેશનના પરિસરમાંથી મેળવવામાં આવ્યું હતું.

(ઘ) મૃતકના કપડાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૧૭ તપાસ અધિકારી દ્વારા અપીલકર્તા રવિન્દર કુમાર પાસેથી મેળવેલી માહિતીના આધારે રિકવર કરવામાં આવ્યા હતા.

બંને અદાલતોએ નોંધ્યું કે ફરિયાદપક્ષે ખાતરીજનક અને વિશ્વસનીય પુરાવા સાથે ઉપરોક્ત સંજોગો સ્થાપિત કર્યા છે. પરંતુ અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે કેટલીક મૂળભૂત ખામીઓ છે જેનું વજન બે અદાલતોએ ધ્યાનમાં લીધું ન હતું અને તે ખામીઓ સંજોગોની સાંકળને તોડવા માટે પૂરતી છે. તેમણે પ્રથમ દલીલ કરી હતી કે એફઆઈઆર નોંધાવવામાં અતિશય વિલંબ થયો હતો અને તે જ એક દૂષિત કરનાર પરિબળ છે. તેમની બીજી દલીલ એ હતી કે બંને અદાલતોએ એ વિચાર્યું ન હતું કે કોઈ રિક્ષાચાલકને ઘણા દિવસો પછી કેવી રીતે યાદ રહે કે અપીલકર્તાઓના કહેવાથી ચોક્કસ વજન લઈ જવામાં આવ્યું હતું. છેલ્લે, તેમણે દલીલ કરી કે અપીલકર્તાઓને મૃતકની હત્યા કરવાનો કોઈ હેતુ ન હતો, અને તે હેતુ માટે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલ સૂચન પણ અપ્રમાણિત રહ્યું. આ આધારો પર તેમણે અપીલકર્તાઓને ફરમાવવામાં આવેલી દોષસિદ્ધિ અને સજામાં દખલગીરીની અરજ કરી.

એફઆઈઆર નોંધાવવામાં વિલંબના કારણોસર ફરિયાદપક્ષના કેસો પરનો હુમલો ફોજદારી કેસોમાં લગભગ રૂઢિગત અનાવશ્યકતા તરીકે અટવાઈ ગયો છે. મોટાભાગના ફોજદારી કેસોમાં એ વારંવાર જોવા મળતી બાબત છે કે પોલીસને પ્રથમ માહિતી પૂરી પાડવામાં થોડો વિલંબ થશે. એ યાદ રાખવું જોઈએ કે કાયદાએ એફઆઈઆર નોંધાવવા માટે કોઈ સમય નક્કી કર્યો નથી. તેથી વિલંબિત એફઆઈઆર ગેરકાયદેસર નથી. અલબત્ત એફઆઈઆર ત્વરિત અને તાત્કાલિક નોંધાવવી એ આદર્શ છે કારણ કે તેનાથી ફરિયાદપક્ષને બેવડો ફાયદો થશે. પ્રથમ એ છે કે તે કોઈપણ સમય વ્યતીત કર્યા વિના તપાસની શરૂઆત કરવાની તક પૂરી પાડે છે. બીજું એ છે કે તે ખોટી રજૂઆત ઊભી કરવાની કોઈપણ શક્યતાની તકને દૂર કરે છે. ત્વરિત નોંધાયેલી એફઆઈઆર માટેના આ બે પ્લસ પોઈન્ટ્સ સિવાય વિલંબિત એફઆઈઆરના ગેરફાયદા કોઈપણ ફરિયાદપક્ષના કેસ માટે ઘાતક તરીકે કામ કરી શકે નહીં. એ વાતને નજરઅંદાજ કરી શકાય નહીં કે ત્વરિત નોંધાયેલ એફઆઈઆર પણ તેમાં સમાવિષ્ટ રજૂઆતની ખરાઈ માટે અનામત ગેરંટી નથી.

જ્યારે કોઈ કેસમાં એફઆઈઆર નોંધાવવામાં વિલંબ થયો હોય તેવા કારણોસર ટીકા થાય છે ત્યારે કોર્ટે એ કારણ જોવું પડે છે કે આવો વિલંબ કેમ થયો. એફઆઈઆર નોંધાવવામાં વિલંબ થવાના વિવિધ સાચા કારણો હોઈ શકે છે. ગ્રામીણ લોકોને કોઈપણ સમય ગુમાવ્યા વિના ગુનાની જાણ પોલીસને કરવાની જરૂરિયાત અંગે અજ્ઞાનતા હોઈ શકે છે. આ પ્રકારની અજાણતા શહેરી લોકોમાં પણ અસામાન્ય નથી. તેઓ તાત્કાલિક પોલીસ સ્ટેશન જવાનું વિચારી

શકતા નથી. બીજી શક્યતા માહિતી આપનારાઓ માટે પોલીસ સ્ટેશન પહોંચવા માટે પર્યાપ્ત વાહનવ્યવહાર સુવિધાઓના અભાવને કારણે છે. ત્રીજું, જે એકદમ સામાન્ય બાબત છે, તે એ છે કે મૃતકના સગા-સંબંધીઓને જરૂરી માહિતી આપવાના હેતુસર પોલીસ સ્ટેશન જવા માટે મનની શાંતિ અથવા મિજાજની સ્થિરતાનું ચોક્કસ સ્તર પાછું મેળવવામાં નોંધપાત્ર સમય લાગી શકે છે. અન્ય એક કારણ એ છે કે, જે વ્યક્તિઓએ આવી માહિતી આપવાની હોય છે તેઓ શારીરિક રીતે એટલા અશક્ત હોઈ શકે છે કે ઘટના વિશે કેટલીક અસ્પષ્ટ માહિતી મળ્યા પછી પોલીસે તેમના સુધી પહોંચવું પડ્યું હોય.

અમે એવા દાખલાઓની વિસ્તૃત સૂચિ પ્રદાન કરી રહ્યા નથી જેના કારણે એક્ઝાઈઆર નોંધાવવામાં વિલંબ થઈ શકે. અમારો પ્રયાસ એ દર્શાવવાનો છે કે માત્ર તેને નોંધાવવામાં વિલંબના કારણોસર એક્ઝાઈઆરને દૂષિત માનવા માટે ફોજદારી અદાલતોમાં કરવામાં આવેલી વાસી માંગને કાનૂની પરિણામ તરીકે મંજૂર કરી શકાય નહીં. કોઈપણ કેસમાં, જ્યાં એક્ઝાઈઆર નોંધાવવામાં વિલંબ થાય છે ત્યાં કોર્ટે તેના કારણો જોવાના હોય છે અને જો આવા કારણો કોઈ રજૂઆત ઊભી કરવાના પ્રયાસને આભારી ન હોય તો એક્ઝાઈઆર નોંધાવવામાં માત્ર વિલંબને કારણે કોઈ પરિણામ જોડી શકાય નહીં. જુઓ ઝહૂર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી., [૧૯૯૧] સપ્લિ. ૧ એસ.સી.સી. ૩૭૨; તારા સિંઘ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, [૧૯૯૧] સપ્લિ. ૧ એસ.સી.સી. ૫૩૬; જમના વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. [૧૯૯૪] ૧ એસ.સી.સી. ૧૮૫. તારા સિંઘ (ઉપરોક્ત) માં કોર્ટે નીચેના અવલોકનો કર્યા:

"તે સુસ્થાપિત છે કે એફઆઈઆર આપવામાં વિલંબ પોતે જ ફરિયાદપક્ષના કેસ પર શંકા કરવાનું કારણ બની શકે નહીં. ભારતીય પરિસ્થિતિઓને જાણતા હોવાને કારણે અમે આ ગ્રામજનો પાસેથી ઘટના પછી તરત જ પોલીસ સ્ટેશન દોડી જવાની અપેક્ષા રાખી શકતા નથી. માનવ સ્વભાવ એવો છે કે, ઘટનાના સાક્ષી રહેલા સગા-સંબંધીઓ પાસેથી પોલીસને અહેવાલ આપવામાં સંપૂર્ણ ત્વરિતતા સાથે યાંત્રિક રીતે કાર્ય કરવાની અપેક્ષા રાખી શકાતી નથી. કેટલીકવાર આપત્તિના કારણે શોકમગ્ન હોવાથી તેઓને તરત જ વિચાર ન પડે આવે કે તેઓએ અહેવાલ આપવો જોઈએ. આખરે આ સંજોગોમાં તેઓ પોલીસ સ્ટેશન જઈને રિપોર્ટ આપવા માટે થોડો સમય લે તે સ્વાભાવિક છે."

હાલના કેસમાં, કોઈ શંકા નથી કે, દેખીતી રીતે પોલીસને માહિતી આપવામાં બે દિવસનો લાંબો વિલંબ છે પરંતુ શોકમગ્ન વિધવાને એ સંપૂર્ણ ખાતરી નહોતી કે તેણે હંમેશા માટે તેના પતિને ગુમાવી દીધો છે જ્યાં સુધી તેના બનેલીએ શબની ઓળખ કર્યા પછી પુષ્ટિ ન કરી કે તે તેના પતિનું જ હતું. તેણી દ્વારા અનુભવાયેલ પ્રારંભિક તણાવ અને સસ્પેન્સ, દુઃખના વિશાળ મોજામાં ફેરવાઈ ગયું હશે. તે સમજી શકાય તેવું છે કે આવી સ્થિતિમાં મુકાયેલી મહિલા, તેના પતિની અંતિમ યાત્રા વિશે તે શું જાણતી હતી તે અજાણ્યા લોકો સુધી પહોંચાડવા માટે માનસિક શાંતિના સ્તર સુધી પહોંચવામાં કેટલો સમય લેશે. તેથી અમને એફઆઈઆર નોંધાવવામાં વિલંબના આધારે કરવામાં આવેલી દલીલમાં કોઈ યોગ્યતા જણાતી નથી.

બીજી દલીલ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૫ દયા રામ (રિક્ષાચાલક) ના પુરાવાને લગતી છે, તેને બે અપીલકર્તાઓ યાદ હતા જેમણે તેને રેલવે સ્ટેશન સુધી તેની રિક્ષામાં વજન લઈ જવા માટે રોક્યો હતો. તેણે લાકડાના બોક્સને પણ ઓળખ્યું જેમાં વજન પેક કરવામાં આવ્યું હતું, તેના પર કરેલા લખાણની મદદથી. દલીલ એ છે કે કોઈપણ વ્યક્તિ માટે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી-૫ જેવા રિક્ષાચાલક માટે તો ખાસ, એ યાદ રાખવું શક્ય નથી કે તેને ચોક્કસ દિવસે ચોક્કસ વજન લઈ જવા માટે કોણે કામે લગાડ્યો હતો, તે પણ ઘણા દિવસો પછી. માનવ યાદશક્તિ ઘણીવાર શરતી લાક્ષણિકતા હોય છે તે માનસિક ઘટનાને નજરઅંદાજ કરીને આ દલીલ ઉભી કરવામાં આવી છે. કોઈપણ વસ્તુ, જેમાં કોઈ ખાસ અથવા વિશિષ્ટ લક્ષણ હોય છે, તે માનવ મન પર લાંબા સમય સુધી અસર કરી શકે છે. એ સાચું છે કે માણસના રોજબરોજના જીવનની નિયમિત ઘટનાઓ તેના મનમાં પાછળથી યાદ રાખવા માટે ન રહે, પરંતુ તેની સાથે અથવા તેની સામે બનતી કોઈપણ અસામાન્ય અથવા વિચિત્ર ઘટના તેના મનમાં અવિભાજ્યપણે રહેવાની વૃત્તિ ધરાવે છે. જો તેને આવી ઘટનાઓ ફરીથી યાદ કરવા માટે કોઈ કારણ મળે તો તે ફરીથી તાજી થાય છે. આથી જ જ્યારે તેને પૂછવામાં આવે ત્યારે તે આવી ઘટનાઓ તમામ વિગતો સાથે વર્ણવી શકે છે. આ ગંભીર ગુનાઓ સાથે સંકળાયેલા ફોજદારી કેસોના તમામ સાક્ષીઓને લાગુ પડે છે. સામાન્ય રીતે કોઈ હમાલ અથવા રિક્ષાચાલક યાદશક્તિમાંથી એ ન કહી શકે કે તેણે કેટલાય દિવસો પહેલા કોનો અથવા કોનો સામાન લઈ ગયો હતો. પરંતુ જો કોઈ ચોક્કસ દિવસે વજન લઈ ગયા પછી તરત જ વિસ્તારમાં

સનસનાટીભર્યા સમાચાર ફેલાઈ જાય – કે વજનમાં કોઈ વ્યક્તિની હત્યા કરાયેલ લાશ હતી, તો વહન કરનારની સ્વાભાવિક પ્રતિક્રિયા એ જાણવાની જિજ્ઞાસા જાગવાની હોય છે કે શું તે એ જ વજન અંગે હતું જે તેણે પોતે લીધું હતું. જો તે જિજ્ઞાસા હકારાત્મક થઈ હોય તો તે ઘટના સંબંધિત તમામ સ્પષ્ટ વિગતો તેની યાદશક્તિમાં રહેવાની પ્રબળ સંભાવના છે. તેના માટે આવી ઘટના કોઈ સામાન્ય ઘટના નહોતી પરંતુ અસાધારણ રીતે વિચિત્ર અને અસામાન્ય હતી. તેથી તે તેના મનના પટલ પરથી ભૂંસાઈ જવાની શક્યતા નથી. લાંબા સમયના અંતરાલ પછી તેણે તેને કામે લગાડનાર વ્યક્તિઓની ઓળખ અને તેણે લઈ ગયેલા વજનની ઓળખ યાદ ન રાખી શકવાની માત્ર આધાર પર આવા સાક્ષીની જુબાનીને કાઢી નાખવી અવાસ્તવિક ગણાશે. તેથી, અમે આવી દલીલને ફગાવી દઈએ છીએ.

ત્રીજી દલીલ એ છે કે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા આક્ષેપિત હેતુ સ્થાપિત થયો ન હતો અને તેથી તે બાબત અસ્પષ્ટ રહે છે કે તેમને બ્રોકરની હત્યા કરવા માટે કઈ બાબતે પ્રેરિત કર્યા હશે. કોઈ શંકા નથી કે ફરિયાદપક્ષનો આક્ષેપ એવો છે કે અપીલકર્તાઓ મૃતકને એક લાખ રૂપિયા ચૂકવવાના દેવાદાર હતા અને કદાચ ફરિયાદપક્ષ માટે તે પાસાને સંપૂર્ણપણે સાબિત કરવું શક્ય ન પાડી હોય. તેમ છતાં એ દર્શાવવા માટે કેટલીક સામગ્રીઓ રજૂ કરવામાં આવી હતી કે અપીલકર્તાઓ અને મૃતક વચ્ચે વ્યવહારો હતા અને તેઓએ કેટલાક હિસાબ પતાવવાના હતા. માત્ર આટલું જ સ્થાપિત થઈ શક્યું પરંતુ આગળ નહીં. ફરિયાદપક્ષ માટે સામાન્ય રીતે એ સાબિત કરવું અશક્ય કાર્ય છે કે હત્યારાઓને

ચોક્કસ વ્યક્તિની હત્યા કરવા માટે કઈ બાબતે પ્રેરિત કર્યા હશે. ઘણા કેસોમાં ફરિયાદપક્ષ માત્ર સંભવિત માનસિક તત્વ તરફ ઈશારો કરી શકે છે, જે હત્યાનું કારણ હોઈ શકે છે. આ સંદર્ભમાં અમે સ્ટેટ ઓફ હિમાચલ પ્રદેશ વિરુદ્ધ જીત સિંઘ, [૧૯૯૯] ૪ એસ.સી.સી. ૩૭૦ માં આ કોર્ટના અવલોકનોનો સંદર્ભ લેવાનું યોગ્ય માનીએ છીએ:

"કોઈ શંકા નથી કે એ ચાદ રાખવું યોગ્ય સિદ્ધાંત છે કે દરેક ગુનાહિત કૃત્ય કોઈ હેતુથી કરવામાં આવ્યું હતું પરંતુ તેનું પરિણામ એ નથી કે જો ફરિયાદપક્ષ આરોપીનો તે કરવા પાછળનો ચોક્કસ હેતુ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હોય તો કોઈ ગુનાહિત કૃત્ય કરવામાં આવ્યું ન હોત. જ્યારે ફરિયાદપક્ષ પીડિત પ્રત્યે આરોપીના કેટલાક ક્રોધની સંભાવના દર્શાવવામાં સફળ રહ્યો હોય, ત્યારે આવા ક્રોધ આરોપીના મનમાં કેવી રીતે પ્રબળ થયો હશે તે બાબતને રેકૉર્ડ પર મૂકવાની અસમર્થતા, જે તેને ગુનો કરવા માટે પ્રેરિત કરે તેટલી હદે પહોંચી હોય, તેને ફરિયાદપક્ષની ઘાતક નબળાઈ તરીકે ગણી શકાય નહીં. ફરિયાદપક્ષ માટે ગુનેગારના મનની માનસિક સ્થિતિના સંપૂર્ણ પરિમાણને તે વ્યક્તિ પ્રત્યે ઉકેલવું લગભગ અશક્ય છે જેની સામે તેણે ગુનો કર્યો છે."

નથુની ચાદવ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર [૧૯૯૮] ૯ એસ.સી.સી. ૨૩૮ માં આ કોર્ટના અગાઉના ચુકાદામાં, જે સમાન પાસા સાથે વ્યવહાર કરે છે, તેનો તેમાં સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો છે અને તેમાંથી એક ફકરો કાઢવામાં આવ્યો છે.

તેથી, ફરિયાદપક્ષની હેતુના પાસાને સંપૂર્ણપણે સાબિત કરવાની અસમર્થતાના કારણે અમે નિર્ણય બદલવા માટે સહમત નથી.

પરિણામે અમે આ અપીલ કાઢી નાખીએ છીએ.

વી.એસ.એસ.

અપીલ કાઢી નાખવામાં આવી.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====